

PAVAO TEKAVČIĆ, Zagreb

PROFILO DEI DIALETTI ITALIANI,
a cura di Manlio Cortelazzo; Consiglio Nazionale delle Ricerche,
Centro di Studio per la Dialettologia Italiana;
izdavač Pacini, Pisa, 1974. i d.

Prikaz prvoga dosad sustavnoga opisa talijanskih dijalekata (sa snimcima na pločama), tj. serije Profilo dei dialetti italiani, Pisa, 1974. i dalje (pod vodstvom Manlija Cortelazza). Prikazuju se svesci izašli do sredine 1981, tj. 0,1,5,9,9/1,13,15,16,17,18,21 i 23. Uz određene nedostatke (neujednačenost podataka o ispitanicima, transkripcije, neke postavke o položaju romanča i istroromanskih govora) iznose se i brojna i svakako pretežna pozitivna svojstva toga prvorazrednoga i suvremenoga pomagala za znanstveni i nastavni rad na bogatom području talijanske dijalektologije.

1. Odavno je poznato da je Italija dijalektima najbogatije romansko područje, kao što su poznati i faktori te raznolikosti: prelatinski jezici, autohtonost latinskoga u Italiji nasuprot statusu jezika kolonizacije u drugim dijelovima Rimskog carstva, razni dodiri i utjecaji od Antike do danas, kasno ujedinjenje Italije itd. Zahvaljujući tom šarenilu i važnosti dijalekata u Italiji, i dijalektološki studij ima u toj zemlji solidnu tradiciju, koja od G.I. Ascolija počiva na novovjekim znanstvenim temeljima. Ascoli je stvorio i termin Italia Dialettale, što ga kasnije nosi nekoliko sintetičkih pregleda talijanskih dijalekata, a od 1925. i glavni talijanski dijalektološki časopis ("L' Italia Dialettale",

Pisa, 1925. i d.). Značajan dijalektološki rad, velika imena (G. I. Ascoli, C. Battisti, G. Bonfante, G. Bottiglioni, M. Cortelazzo, G. Folena, G. B. Pellegrini, G. Vidossi itd.), važni doprinosi, dakle, ne manjkaju; pa ipak, sve do serije dijalektoloških monografija koju ovdje prikazujemo, nedostajala je jedna iscrpna i suvremena zbirka o p i s a svih dijalekata i - što je još važnije - suvremena zbirka t e k s t o v a. Što se ovoga posljednjeg tiče, postojala je knjiga G. Papantija I parlari italiani in Certaldo alla festa del V Centenario di Messer Giovanni Boccacci, Livorno, 1875, s preko 700 verzija jedne Boccacciove novele u pojedinim talijanskim dijalektima; zatim C. Battisti, Testi dialettali in trascrizione fonetica, Halle, I sv. 1914 (Beiheft ZrPh 49), II sv. 1921 (Beiheft ZrPh 56), a neki su odlomci Papantijevih tekstova uvršteni u knjižicu I dialetti delle regioni d'Italia Giacomina Devota i Gabrielle Giacomelli (Firenca, 1972). Nedostatak sustavnog opisa i tekstova, koji se osjećao u znanstvenom radu i u visokoškolskoj nastavi, popunjava sada veliki projekt koji od 1974. izlazi u Pisi. Valja odmah istaći da je golema, upravo neprocjenjiva vrijednost te serije u tome što je s njome romanistika konačno dobila ne samo opis pojedinih dijalekata i tiskane tekstove, nego i s n i m k e, na mikro-pločama (33 okretaja, maloga formata).

2. Ovdje prikazuje sveske izašle do svršetka g. 1980, a to su ovi:

- 0: G. B. Pellegrini, Carta dei dialetti d'Italia, 1977, preštampano 1980; 1 višebojna karta Italije; bez tekstova i bez ploča;
- 1: G. Berruto, Piemonte e Valle d'Aosta, 1974; 69 str.; 1 karta; 1 ploča s 8 odlomaka (od toga 1 provansalski i 1 frankoprovan-salski);
- 5: A. Zamboni, Veneto, 1974; 98 str.; 1 karta; 1 ploča s 8 odlomaka (od toga 1 ladinski);
- 9: L. Giannelli, Toscana, 1976; 128 str.; 1 karta; 1 ploča s 8 odlomaka;

- 9/1: P.Maffei Bellucci, Lunigiana, 1977; 166 str.; 1 karta; 1 ploča sa 7 odlomaka;
- 13: E.Giammarco, Abruzzo, 1979; 282 str.; 1 karta; 1 ploča s 8 odlomaka;
- 15-16: V.Valente, Puglia, 78 str.; 1 karta; G.B.Mancarella, Salento, 50 str.; 1 karta; oboje u jednom svesku, 1975; 1 ploča s 8 odlomaka (Puglia: 1-5; Salento: 6-8);
- 17: H.Lüdtke, Lucania, 1979; 102 str.; 1 karta; 1 ploča s 2 duga odlomka;
- 18: G.Falcone, Calabria, 1976; 108 str.; 1 karta; 1 ploča s 8 odlomaka (od toga 1 grčki i 1 albanski);
- 21: A.M.Melillo, Corsica, 1977; 143 str.; 1 karta; 1 ploča sa 6 odlomaka;
- 23: G.Massariello Merzagora, Giudeo-Italiano, 1977; 92 str.; bez karte, tekstova i ploče.

Prisutnost Korzike dokazuje da se serija drži prvenstveno lingvističkih, ne političkih kriterija, pa je stoga i Lunigiana, koja je u administrativnom smislu dio Toskane, dobila poseban svezak, jer je lingvistički zasebno područje (tipična anfizona); ipak, nasuprot tome, u svesku Veneto nije obrađeno područje pokrajine Friuli-Venezia Giulia koje dijelom (npr. Trst) pripada venetskom dijalektu.

U projektu sudjeluju dakle stručnjaci srednje i mlađe generacije talijanskih lingvista, a i pojedini istaknuti inozemni lingvisti.

3. Želimo li iznijeti znanstveno-teoretske temelje toga rada, dodirnut ćemo odmah jednu od njegovih bitnih značajki, koja je istodobno pozitivna (jer je izraz neophodne akademske slobode) i negativna (zbog nesumjerljivosti što iz nje proizlazi): to je određena heterogenost u pristupu, klasifikaciji i obradi dijalektološkoga materijala. Suvremeni strukturalistički (dakle taksonomski, ne generativno-transformacijski) pristup vidljiv je doduše u

svim monografijama (pa ih većina i obrađuje tri "klasične" razine jezičnog opisa, tj. fonologiju, morfosintaksu i leksik), no odstupanja su ipak znatna. Monografija o abruceškim govorima, na primjer, gotovo dvostruko je veća od najveće između ostalih, posvećuje veliku pažnju historijskom razvoju, obrađuje i tvorbu riječi, žargon, latinske elemente u pučkom govoru, leksičku distribuciju itd., čega u drugim svescima uopće nema, ili bar ne u tolikoj mjeri. Monografija o Kalabriji obrađuje historijski razvoj samo na razini fonologije, dok je morfologija (ograničena na južnokalabrijske govore; str. 66-81) posve sinkronijska, a leksik sveden na kratak popis razlika između tzv. tipi "reggini" i tipi "ionici" (str. 81-82). Tome nasuprot velik je prostor posvećen rezultatima dijalektoloških i sociolingvističkih istraživanja (str. 82-94). Lüdtkoeova monografija o Lukaniji (danas administrativno pokrajina Basilicata) najpotpunije je impostirana u strukturalističkom znanstvenom duhu: obrađuje detaljno tzv. lukanski hipersistem (str. 10-41), zatim posvećuje potrebnu pažnju fluktuacijama i promjenama u toku (fluttuazioni e mutamenti in corso) u vokalizmu, konsonantizmu i morfosintaksi, kao i arhaizmima i subregionalnim varijantama (str. 41-76). Lako je shvatiti koliku važnost u potpunom opisu dijalektološke situacije imaju ovakve sinteze razvojnih tendencija, pa je šteta da tome i u drugim monografijama nije posvećena jednaka pažnja (izvan svake je sumnje da se svi dijalekti neprekidno razvijaju, pa je borba arhaizama i inovacija beziznimna konstanta). S druge strane valja međutim napomenuti da svezak o Lukaniji nije podijeljen prema geografskoj diobi lukanske aree, iako takva podjela i u Lukaniji, kao i svagdje, naravno postoji (o tom svjedoči i 13 dodanih karata po različitim izoglosama (str. 87-99). Slično postupaju i autori svezaka o Abruzzu, Korzici i Kalabriji, dok su npr. prikazi Lunigiane, Toskane i Veneta, a u nešto manjoj mjeri i Puglie i Salenta podijeljeni najprije po geolingvističkom kriteriju, a unutar toga (ne uvijek) po razinama lingvističkog opisa. Kako smo već kazali, bilo bi bolje kad bi sve monografije sadržavale iste temeljne sastavne dijelove: geolingvističku diobu, sinkronijski opis današnjega stanja, kratak prikaz historijskog razvoja (s napetostima i ten-

dencijama u današnjem sistemu kao u Lüdtkeovoj monografiji).

Svi svesci dodiruju, u većoj ili manjoj mjeri, i tzv. vertikalne, tj. sociolingvističke razlike, a to je u današnjoj Italiji, uz golemo bogatstvo geolingvističkih razlika, migraciju, urbanizaciju i probleme jezičnoga odgoja (educazione linguistica), od prvenstvene važnosti; ipak, samo neki autori (svesci o Korzici, Lukaniji, Pijemontu npr.) obrađuju to u posebnim poglavljima.

4. Posebnu pažnju zaslužuje nulti svezak, tj. Pellegrini-jev pregled talijanskih dijalekata i s time povezane problematike, koji ujedno objašnjava i principe izrade Karte talijanskih dijalekata (Carta dei Dialetti d'Italia, po autoru bolje nego Carta dei Dialetti italiani, str. 10; v. malo niže). Autor i cijeli kolektiv svjesni su da ima raskoraka između današnje situacije i obrađenih materijala, jer ovi velikim dijelom potječu još iz međuratnog razdoblja (str. 14-15). U prvih pet poglavlja (0-4) daje se bibliografija i diskutiraju se opći problemi talijanske dijalektologije; poglavlje br. 5 objašnjava boje na Karti, dok poglavlja 6-10 ilustriraju pet tzv. italoromanskih sistema (što ih je Pellegrini već ranije formulirao): cisalpinski (cijeli Sjever osim furlanskoga), furlanski, toskanski, srednjejužnotalijanski (osim sardskoga), sardski. Furlanski i sardski tvore dakle zasebne sisteme, ali ih autor ipak ubraja u italoromanske, dok ih romanska lingvistika smatra danas samostalnim romanskim idiomima (vjerojatno zato Pellegrini preferira naziv Carta dei Dialetti d'Italia, v.gore). Ostala tri sistema podudaraju se do izvjesne mjere s vječnom tripartitnom podjelom Italije na Sjever, Centar i Jug, a dijelom i s Ascolijevom podjelom koja je izdvojila toskanski u zasebnu jedinicu. Posebna su poglavlja, nadalje, posvećena franko-provansalskim i cisalpinskim provansalskim govorima (pogl. 11), te centralnom retoromanskom, odnosno dolomitskom (ladino centrale; pogl. 12), a daljnja se poglavlja bave ovim temama: izoglose na kartama (pogl. 13 i 14); aloglotske aree u Italiji (njemačka i slovenska pogl. 15; albanske - pogl. 16; grčke - pogl. 17; hrvatske kolonije u juž. Italiji - pogl. 18; njem. kolonije u sjev. Italiji - pogl. 19); romanske oaze u pojedinim dijelovima Italije

(pogl. 20); "talijanska Švicarska", tj. dijelovi Švicarske koji govore talijanski (pogl. 21); zapadni retoromanski (ladino occidentale), tj. oni dijelovi Švicarske koji govore romanč (pogl. 22); talijanski na Korzici (pogl. 23); julijskovenetski i istroromanski (istrioto) dijalekti u Istri (pogl. 24); napokon, kolonijalni venetski i talijanski na Malti (pogl. 25).

U pitanju jedinstva retoromanskih područja Pellegrini zauzima negativno stanovište (str. 59, bilj. 115); i zaista, furlanski mu je jedan od pet italomanskih sistema, dolomitski retoromanski to očito nije, kao ni romanč, no i oni su ipak obrađeni u ovoj knjizi. Švicarski retoromanski, tj. romanč, autor naziva retoromanskim u užem smislu i dodaje da je to po njegovu sudu najtočniji naziv (str. 58). Nije posve jasno na temelju čega je taj dio uključen u spomenutu monografiju: ni etnički ni politički on ne pripada Italiji, nije bio područje ekspanzije talijanskih govora, u lingvističkom smislu tvori bez sumnje posebni romanski entitet. Ako je pak kriterij da romanč pokazuje "vari punti di contatto con i dialetti lombardi alpini" (loco ult. cit.), onda su se vjerojatno s istim pravom mogli uvrstiti i neki susjedni frankoprovensalski i provensalski govori na teritoriju Francuske.

5. U Pellegrinijevu pregledu talijanskih dijalekata naročito privlače našu pažnju reci posvećeni istroromanskim govorima (str. 63-64). Kako je poznato, polemika oko tih govora svodi se danas na dva suprotna gledišta: talijanski ih lingvisti smatraju venetskima, dakle, talijanskim dijalektima, dok ih P. Skok (i austrijski dijalektolog E. Kranzmayer) povezuju s dalmatskim (furlanska teza A. Ivea i C. Merla nema sljedbenika, a Deanoviće-va teza o sasvim samostalnom statusu tih dijalekata nije dokazana). I G.B. Pellegrini je svjestan da u istroromanskim govorima ima elemenata koji upućuju na dalmatski, pa kaže: "Non escludo del tutto che tali favelle [istroromanski dijalekti] offrano qualche spunto per ritenerle area di passaggio al romanzo orientale, al dominio dalmatico", no odmah dodaje da je to još sub iudice i da je u prošlosti bilo katkada krivo protumačeno (aludirajući pritom vjerojatno na Skokov rad Considérations générales sur le plus

ancien istroroman, 1942, i citirajući knjižicu M. Bartoli - G. Vidossi, Alle porte orientali d'Italia, Torino, 1945, koja je odgovor na taj Skokov rad). Ni Pellegrini se ne može othrvati tradicionalnom talijanskom stavu, a to se vidi i u preferenciji za termin istriotski (istrioto) mjesto Skokova naziva istroromanski. C. Tagliavini je, naime, u svom priručniku Le Origini delle lingue neolatine (6. izd. Bologna, 1972) nabacio da Skokov termin sadrži klicu jedne "petitio principii" (str. 402, bilj. 101), no to ne mora biti točno. Kako smo već više puta kazali, naziv istroromanski želi reći samo to da je istarski latinitet specifičan za tu areu, da predstavlja direktni izdanak istarskoga latiniteta (što nitko ne može nijekati), prema tome da je autohton u Istri kao i galoromanski u Galiji, hispanoromanski u Hispaniji itd. Ovako protumačen, termin istroromanski je točniji i znanstveno bolje motiviran negoli Ascolijev naziv istrioto (koji ima samo tu prednost da se ne brka ni s jednim drugim terminom). Zato smo i mi, u ogromnoj većini radova, upotrijebili izraz istroromanski (istroromanzo, istroroman), pa nije točno što Pellegrini kaže da "anche il T. [=Tekavčić], scrivendo in italiano in numerosi studi, utilizza la dizione 'istrioto' (str. 64, bilj. 129).

Istarski slavenski toponimi romanskog podrijetla, kao Koper i Piñan, posuđeni u doba prvih romansko-slavenskih dodira u Istri - dakle rano, ali ipak ne prije VIII stoljeća! - dokazuju da su romanski oblici morali sadržavati /p/ (CAPRA, CAPRIS itd.) odnosno /t/ (PETINA), da prema tome n i s u p r o v e l i s o n o r i z a c i j u bezvučnih intervokalnih okluziva (koja je završena do VI, najkasnije do VII stoljeća). To znači da taj romanski govor nije mogao pripadati venetskoj skupini talijanskih dijalekata, nego prije dalmatskom dijasistemu (jer ovaj također čuva bezvučne intervokalne okluzive). U Istri postoje i toponimi - također romanskoga podrijetla - s očuvanim skupinama /kl/ i /gl/ (Brtonigla, Kršikla, Nugla), koji također ne mogu biti venetski (gdje /kl, gl > č, ĝ/) ni furlanski (gdje u ovakvom kontekstu te skupine daju /l/) nego samo ostaci prvotnoga romanskog sloja u Istri, koji je (kao i venetski do XII-XIII st. cca) čuvao skupine toga tipa.

6. Manje ćemo se zadržati na posljednjem, tj. 23. svesku, pod naslovom Giudeo-Italiano. Autorica kaže da je još prije nekoliko generacija židovski dijalekt bio bogat, dok je danas gotovo iščezao (str. 5), a i rekonstrukcija nije više moguća "dopo il 1939, con la bufera che si abbatte sulle varie comunità ebraiche" (str. 11). Zato je i korpus oskudan i heterogen. Unatoč tome, autorica studira židovske oblike više talijanskih dijalekata: pije-montskog, mantovanskog (dakle lombardskoga), mletačkog i tršćanskog, zatim ferarskoga i modenskoga (koji spadaju u emilijsko-romanjolsko područje), firentinskog, livorneškog i pitiljanskog (u Toskani) te, napokon, rimskog dijalekta, koji je i najvažniji, jer je židovska zajednica u Rimu unatoč svim progonima do danas najbrojnija, pa broji (u g. 1967) oko 15 tisuća pripadnika (str. 63) i pokazuje čak i određen prirast (ib.). U završnim poglavljima (sažeci o jedinstvu židovskog talijanskoga, o ispitanicima, te o hebrejskim, dijalektalnim i književnim talijanskim elementima) autorica ističe kako je emancipacija Židova dovela do mrvljenja prijašnje kompaktnosti, a time i vrednota židovskog talijanskog uopće (str. 71). Zato se za današnju situaciju može donekle generalizirati ono što se odvija npr. u Ferrari, gdje viši slojevi odavno prelaze na standardni talijanski, a niži na lokalni ferarski dijalekt (str. 72).

7. U nekim svescima nalazimo formulacije koje valja ispraviti, ili bar iznijeti određene opaske. Tako npr.:

7.1. U svesku 9 (Toskana), na str. 92, kaže se da se s j e v e r n o [spac. P.T.] od Pitigliana nalaze dijalekti Manciana i Orbetella, što će vjerojatno biti greška, jer se na priloženoj karti Toskane ta dva mjesta nalaze j u g o z a p a d n o od Pitigliana.

7.2. U monografiji o Pugli, sasvim na kraju (str. 66) autor se osvrće na Rohlfsovu hipotezu o tragovima slavenskih [tj. hrvatskih] kolonija na poluotoku Gargano pa nastavlja: "ma sono tracce troppo tenui e comunque non si tratta di parlate in atto, ma solo di alcune reliquie conservate nel lessico". Ne vidimo nikakve os-

nove za "adverzativni" stav (ma!) prema Rohlfsu: ni ovaj ni itko drugi nije nikada tvrdio da se radi o danas živim govorima (parlate in atto), pa to ne treba ni posebno isticati. Rohlfs govori o tragovima, tj. o leksičkim ostacima, a s time se slaže i autor monografije; stoga ti tragovi nisu "suviše mršavi" nego faktični ostaci jednog utjecaja. Rohlfs ima dakle posve pravo, pa nam nije jasno na kojim se lingvističkim - ako uopće - razlozima temelji autorova skepsa.

7.3. U svesku 18 (Kalabrija) ne može biti točno što se npr. na 47. strani kaže o porijeklu suglasnika z (bezvučna dentalna afrikata), tj. da on potječe - između ostaloga - i od skupina -LTJ-, -NTJ-, -RTJ-, jer je u tim grupama sonant očuvan (npr. arzzari, kanzzuni, terzzu itd.), pa valja shvatiti da z potječe samo od -TJ-.

7.4. Daleko najviše diskutabilnih, a nerijetko i pogrešnih formulacija nalazimo u 13. svesku (Abruzzo), čime taj inače vrlo minuciozno izrađen i obilno dokumentiran rad odudara od drugih. Navest ćemo izbor iz onoga što po našem mišljenju zahtijeva ispravak ili bar dopunu:

Na str. 13. u kratkom se razmaku kaže da je abruceški dijalekt jedinstven, a malo dalje da Abruzzo govori dva različita dijalekta; na str. 22. dijalekt grada L'Aquila "non è una varietà abruzzese, ma romanza" (besmislica, jer abruceški je romanski dijalekt); na str. 59. BASILICONE > vasanəcolə nije primjer za asimilaciju nego vjerojatno za metatezu /l/ i /n/; na str. 60. gubitak /w/ u skupini /kw/ u riječi QUINQUE (druga skupina) ne vrijedi za sardski, koji ima oblik kimbe (/b < kw/!); na str. 61. neodrživo je da triftong /juo/ (u dijalekt. refleksima od *PLOJA, *PLOPPU) dolazi od /*pl/ [zašto asterisk?] i diftong /je/ (u refleksima od *FLENU) od /*fl/; na str. 121. spominju se latinski pridjevi na /er/, /era/, /um/, a treba /er/, /erə/, /erum/ ili /ø/, /a/, /um/ (npr. LIBER); na str. 134. mjesto Friulano soprasilvano treba Retoromanzo (ili po talijanskom uzusu Ladino) soprasilvano; na str. 138. (i često drugdje) transkripcija nije dosljedna: /m-Brangə 'in Francia'/ nasuprot /a-pəriŋgə 'a Parigi'/;

neodrživo je, kako to autor čini na str. 143, komparativne morfe-
me kkju (uz pridjev), kkjo (uz glagol) nazivati "s o s t i t u -
t i [spac. P.T.] dell'aggettivo" odnosno "- del verbo"; na str.
155. tumačenje o razvoju dočelnoga -re u infinitivu nije jasno
(-re se gubi u proparoks. infinitivu ako je preth. slog zatvoren;
besmisleno je govoriti da se naglašeni slog nalazi u otvorenom
slogu, pa treba: nagl. vokal; nagl. vokal se nalazi u otv. slogu
kako u mqvere tako i u prez. mqve itd.); na str. 161. pripojena
zamjenica u obliku kantàšt>v> 'cantaste' [ne 'cantasti'!] naziva
se "fonema", što je neodrživo; na str. 162. (i kasnije na str.
175.) posve se krivo tumači geminata /rr/ u futuru (fačarrà
'farà' itd.) kao utjecaj krajnjega /e/ u infinitivu "supposto
articolo" [što to znači?], tj. sentire (et) *habeo > sàndarrà,
gdje je sve pogrešno: et nije član; udvostručenje suglasnika vrši
se uvijek prema naprijed, nikada unazad; habeo ne treba asteriska,
perifraza sentire et habeo je nemoguća); na str. 170. govori se o
"forte ossitonia del fenomeno spirantizzante", što je samo po se-
bi besmisleno, a ovdje bi se trebalo odnositi na imperfekt i/ili
aorist; na str. 171. spominje se "-ò velarizzata", što je tauto-
logija; kondicional sèr>, ser>n> (str. 197) ne potječe od slože-
noga oblika *ESSERE + ERAM. (koji nam izgleda nemoguć) nego će
prije biti analogička tvorevina po uzoru na druge kondicionale
na -ra (od lat. pluskvamperfekta); na str. 211. u primjeru
n >apiv>n> cu ffa 'non sapevano che fare' cu nije veznik nego
zamjenica; na str. 218. sufix -ar> (< -ARIU) ne mora biti učena
podrijetla, jer razvoj /rj > j/ vrijedi samo za Toskanu, drugdje
u Centru i na Jugu /rj > r/ i u pučkom razvoju; na str. 222. ime-
nice na -at> ne označuju vremenski kontinuum nego baš naprotiv
jedán njegov odsječak (jurnat>, annat> i sl.); na str. 230. par
dormire → dormitare ne ide u tvorevine izvedene od participa
istodobnosti, nego u one koje su izvedene od participa prošloga;
na str. 240, u odsječku Verbi composti, svih četrnaest navedenih
primjera jesu i m e n i c e (tipa portacenerè), a ne glagoli,
dok pravih primjera za glagole složene od glagola i imenica uopće
nema.

8. Tekstovni dio, tj. snimci i transkribirani odlomci, vrlo su dragocjeni, no ima nažalost slučajeva da se ne podudaraju potpuno, a to bi svakako bilo nužno. Najveća se odstupanja u tom smislu opažaju u svesku o Lukaniji, gdje znatan dio govorenoga teksta nije transkribiran i otisnut, i u svesku o Abruzzu, u kome prvi tekst (Castel di Sangro) uopće manjka u transkribiranom dijelu. U svesku o Salentu redosljed je tekstova na ploči obratan u odnosu na otisnute odlomke. Katkada ima i drukčijih razlika: u tekstu na dijalektu grada Foggia jasno se čuju oblici /bbənəđəttə/ i /rəđəttə/, a transkripcija daje bbənəđittə i rəđuttə. U istom svesku simbol ä transkribira različite glasove (u spomenutom tekstu iz Foggie to je donekle centrirani glas, sličan engleskome /ə/, dok je drugdje vrlo otvoren glas, između /a/ i /ɛ/), itd.

Podaci o ispitanicima vrlo su neujednačeni: monografije o Abruzzu i Salentu donose njihova imena, dob i mjesto, svesci o Lunigiani i Kalabriji daju samo imena i mjesto, monografije o Pijemontu i Toskani donose samo inicijale i mjesto, a ostali samo mjesto, bez podataka o ispitanicima.

Snimci su u velikoj većini vrlo jasni; vidi se da su snimani "u živo", jer se katkada čuju okolni šumovi i upadice prisutnih. Što se sadržaja tiče, nalazimo tipične teme za dijalektološka istraživanja: radove u polju, vinogradu, kući itd., običaje, uspomene, anegdote i sl. Ispitanici govore potpuno spontano: neki mirno, drugi s prilično afektivnosti, neki sporo, drugi brzo ili čak vrlo brzo i dosta nejasno, a to svakako otežava naknadnu transkripciju.

Izričite napomene o sistemu transkripcije daju samo neki svesci (opširno monografija o Korzici, u kraćem obliku svesci o Toskani, Lunigiani i Kalabriji). S obzirom na neizbježive razlike u projektu te vrste (mnoštvo dijalekata, veći broj obrađivača, određeni vremenski raspon) bilo bi svakako korisno da je u svakom svesku kazano bar ono najnužnije o transkripciji.

9. U zaključku možemo ponoviti i dopuniti ono što smo kazali u početku: serija dijalektoloških monografija pod naslovom Profilo dei dialetti italiani prvorazredno je znanstveno i nastavno pomagalo, nezaobilazno u talijanskoj dijalektologiji isto onako kao što je to i monumentalni Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz K. Jaberga i J. Janda; pomagalo, koje ni u jednom italijanističkom centru ne bi smjelo nedostajati. Ujedno, ono u golemoj većini svojih karakteristika može poslužiti kao model drugim sličnim projektima.

Zato možemo iskreno čestitati njegovim autorima i poželjeti da i ostali planirani svesci što brže ugledaju svjetlo svijeta.

S u m m a r y

AN OUTLINE OF THE ITALIAN DIALECTS

In spite of a rich dialectological tradition in Italy, it is only in the monograph series under the above title that the great riches of the Italian dialects have been described in an up to date manner, accompanied by authentic phonograph recordings. The volumes of this series have been appearing since 1974 in Pisa, edited by M. Cortelazzo in association with a number of experts (including foreign ones: H. Lüdtke). Our review covers the volumes that appeared before the end of 1980, i.e.: the general survey of methodology and of the Italian dialects (Vol. 0), Piedmont (1), Venetian (5), Tuscan (9), Lunigiana (9/1), Abruzzi (13), Apulia and Salento (15-16), Lucania (Basilicata) (17), Calabria (18), Corsica (21), and the Judeo-Italian dialect (23). The criterion for inclusion is not political but rather linguistic affiliation, since Corsica is treated, but nevertheless the survey of Venetian omits Trieste. The presentation of material is not unified: Vol. 13, e.g., devotes much attention to historical development and some other questions; Vol. 17 studies phenomena in development (which exist everywhere, so all the authors should at least have touched on them); some volumes (5, 9, 9/1) first give areal divisions; others do not, etc. Nor is the information about informants unified, nor about the system for transcribing the recorded texts, nor do the transcribed texts always correspond completely to the recordings. The authors deal with sociolinguistic factors, as is to be expected in Italy, but here too not all to the same extent. Volume Zero (G. B. Pellegrini, Carta dei dialetti d'Italia, 1977) gives general principles, and treats the so-called five Italo-Romance systems, but also includes Romansh in his survey (which can in no way be in-

cluded in the Italian dialects). In his view of the Istroromance or Istriot local dialects he does not depart from the traditional Italian position, which regards them as an archaic Venetian dialect. Some volumes (e.g. 13) contain a considerable number of questionable and even untenable formulations.

Despite these shortcomings, which ultimately can easily be corrected, the series Profilo dei dialetti italiani is a first-class scholarly and educational tool, which can serve as a model in many ways. It is to be hoped that the remaining planned volumes will appear as soon as possible.